

„STILLE HOLM“ OG HANS SLÆGT

At *Vilhelm Marstrand*.

I første bind af »Historiske meddelelser om København«¹⁾ henledte pastor R. P. Rasmussen opmærksomheden paa de mange bevarede stik, tegninger og akvareller, som er udført af »Landskabsmaler H. G. F. Holm«. Deres værdi mente han var saa stor, at det var »berettiget at opfriske mindet om ham, ihvorvel han var en simpel mand, der i en vis henseende heller maa ses i skygge end i for stærkt et lys«. Eftertiden har ganske tiltraadt disse udtalelser. Holms billeder hører nu til de af samlere mest efterspurgte, og var allerede højt værdsat af Thorvaldsen (1768—1849), som efter hans kammertjener C. F. Wilckens udsagn²⁾ ikke kunde »lade den talentfulde mand gaa uden at hjælpe ham til penge«, men som ikke fik »stor glæde deraf; Holm hørte allerede dengang til de mennesker, som er tabte for samfundet«.

Ved hjælp af en række breve og andre forhold belystes, hvor ringe Holms økonomiske kaar var, og hovedsagelig ved hjælp af de oplysninger, som Holm gav, da han ¹⁰/₄ 1861 indlagdes paa Almindeligt Hospital, ikke 2 uger før han døde ¹/₅ 1861, blev der givet nogle oplysninger om Holms personlige forhold. Disse er i det væsenlige rigtige, som man maa vente det, naar de hidrører fra ham selv, men i alle nærmere enkeltheder saa unøjagtige, som man ogsaa kan vente det af en mand, hvis ydre livsbetingelser var saa ringe som Holms. Naar det om hans familie hedder, at han da var enkemand med 4 børn — saa er det lidt unøjagtigt, idet Holms eneste søn desuden stadig var i live, men som sindssyg indlagt paa S. Hans, og altsaa tabt for det sædvanlige liv. Og naar det i en senere artikel om ham fra 1919 af R. P. Rasmussen³⁾ hedder: »besynderligt nok findes der saa

¹⁾ I (1907—08), 257—74.

²⁾ Træk af Thorvaldsens kunstner- og omgangsliv ² (1874), 31 f.

³⁾ Før og nu, V (1919), 25—116.

vidt mig bekendt ikke nogen fjærnere eller nærmere slægtninge af ham«, saa viser en nærmere undersøgelse, at det gør der, og da disse undersøgelser i det hele taget har bragt ting for dagen, som kan være af betydning, naar man søger at trænge til bunds i forholdet mellem de arvelige faktorer og de sociale forholds betydning for udviklingen af det enkelte individ, saa kan det være rimeligt her at give resultatet af den.

Den ydre anledning til at den blev foretaget var en fra U. S. A. hjemvendt malermesters død i 1930. Han efterlod sig en del penge, men der fandtes i hans bo eller bekendtskab ingen oplysninger om slægtninge eller arvinger, hvorfor skifteretten paa Frederiksberg overdrog kand. phil. D. E. R u g a a r d (1877—1931) at undersøge, om der ikke kunde opspores arvinger.

Jeg hjalp Rugaard, der i mange aar har været mig en trofast og dygtig hjælper ved arkivundersøgelser, lidt med denne undersøgelse, som til hans store glæde efter et næsten fantastisk stort arbejde førte til et positivt resultat. Inden han fik afleveret arbejdet, døde han pludseligt, og det faldt derfor naturligt, at jeg fuldførte det med en udførlig beretning af ³⁰/₁₁ 1931. Senere er det lykkedes mig at afrunde dette arbejde med nogle oplysninger fra Berlin, og det er mig en særlig glæde at kunne fremlægge dette smukke resultat af hans arbejde, som kort kan resumeres saaledes:

Arveladeren viste sig at være født ⁴/₄ 1862 paa fødselsstiftelsen i København. Moderen var hemmeligtfødende, men senere kom sønnen i pleje under stiftelsens forsorg, og heraf fremgik, at moderen hed Frederikke Mathilde Louise Holm.

Gennem folketællinger og en omfattende gennemgang af byens kirkebøger lykkedes det at fastslaa, at moderen var datter af H. G. F. Holm, og at finde samtlige hendes sødskende. Men det viste sig mere end vanskeligt at følge deres videre skæbne. Til sidst kronedes anstrængelserne dog med held, og det viste sig, at en søster til arveladerens mor havde faaet 2 hemmeligt fødte børn, at det ene af disse var død gift uden at efterlade sig børn, mens det andet baade havde børn og endnu var i live.

Den nærmeste og eneste arving var altsaa fætter til arveladeren, men det forhold, at slægtskabet gik gennem 2 hemmeligt fødende søstre, forklarer naturligvis i høj grad de vanskeligheder, som var forbundet med undersøgelserne. Men endnu større blev de af den grund, at ikke mindre end 3 af Holms børn døde paa St. Hans hospital ved Roskilde, og at mærkværdigt mange smaa-ting gang paa gang førte undersøgelsen paa vildspor. Enderesultatet var imidlertid tvingende, og anerkendtes af skifteretten; et tilfælde, der rimeligvis er uden fortilfælde.

De nærmere forhold, som knytter sig til selve undersøgelsen, er imidlertid uden interesse den dag, resultatet er naaet, ligesom

det ogsaa maa anses for naturligt ikke at nævne de nulevende arvinger. Den efterfølgende stamtavle vil derfor alene omfatte de to kobberstikkere og tegnere Holm:

H O L M.

Tavle I.⁴⁾

Jens Holm c. 1776 — $\frac{24}{12}$ 1859 $\frac{30}{12}$ Kbh. S. Poul. Vistnok⁵ døbt 1776 $\frac{9}{6}$ Kbh. Trin. som søn af brændevinsbrænder Peter Jensen Holm og Maria Johansdatter, idet han 1850 opgives født i København. Uddannet i Berlin som kobberstikker og kunstmaler. Ernærede sig ved at udføre »smaa nydelige landskaber paa daaser og kakkellovnsskærme«. Vendte c. 1819, maaske allerede c. 1815, tilbage til Danmark, hvor han 1825 indbød til subskription paa et værk »Danmarks yndigste egne«, som skulde tegnes af hans søn og stikkes i kobber af ham selv. Værket omfattede 23 blade med dansk, tysk, fransk og engelsk text, og udkom i aarene 1826—38. 1832 udførte han, ligeledes efter sønnens tegninger, nogle af kobberstikkene i W. A. Graah: Undersøgelsesrejse til østkysten af Grønland.

Gift 1802 $\frac{17}{4}$ St. Georgenkirche in der Königsstadt i Berlin Ane Louise Köhler født $\frac{30}{4}$ 1780 $\frac{8}{5}$ i Oranienburg ved Berlin, død $\frac{16}{8}$ 1863 $\frac{19}{8}$ København S. Poul. Hun var datter af kanonér og feltartillerist Johan Michael Köhler og Anna Sophie Fincke, sidstnævnte af en i omegnen af Berlin udbredt slægt. Hun fødte ham 3 børn, af hvilke de 2 døde smaa, og 1859 bekendtgjordes mandens død »efter 53 (maa være trykfejl for 57 eller 58) aars ægteskab« af »kone, søn og sønnebørn«.

Børn:

1. Henrik Gustav Ferdinand Holm $\frac{23}{4}$ 1803 $\frac{22}{5}$ Berlin St. Georgen — se tavle II.
2. Maria(na) Henriette Louise Holm $\frac{18}{4}$ 1806 $\frac{18}{5}$ Berlin St. Georgen, død $\frac{17}{9}$ 1806 $\frac{20}{9}$ Berlin St. Georgen.
3. Gottlieb Holm $\frac{7}{7}$ 1807 Berlin St. Georgen, død c. $\frac{10}{7}$ 1807 $\frac{11}{7}$ Berlin St. Georgen.

4) Ved fødsels- og dødsaar er datoen foran aastallet: fødsels-, henholdsvis dødsdagen, datoen efter: daabs-, henholdsvis begravelsesdagen.

5) Krohn: Samlinger til en beskrivende fortegnelse over kobberstik og raderinger (1889) og Weilbach: Nyt dansk Kunstner-Lexikon ² I (1896), 453, kalder ham Jens M. Holm, vistnok med den urigtige hjemmel, at der i vejviseren 1815/16 nævnes en »M. Holm kobberstikker«. Det er dog snarest trykfejl for »Jens Holm, kobberstikker«, der nævnes i vejviseren 1821 og følgende aar, og er isaafald vidnesbyrd om, at familien har forladt Berlin c. 1815. Herimod taler dog, at sønnen ikke synes at være konfirmeret i København. Oplysningen om Jens Holms daab 1776 skyldes meddelelse af S. Otto Brenner.

Tavle II.

Henrik Gustav Ferdinand Holm $^{23}/_4$ 1803 $^{22}/_5$ Berlin St. Georgen — $^{1}/_5$ 1861 $^{7}/_5$ København Trinitatis. Maler og kobberstikker, uddannet af faderen, sammen med hvem han udgav »Sjællands yndigste egne« 1826—38. 1832 udførte han efter W. A. Graahs skitser 8 kolorerede billeder, som dels blev stukket i kobber af faderen, dels af Bagge. Han udstillede 1832 paa Charlottenborg planer og billeder af karantæneanstalten paa øen Kyholm og i 1851 6 billeder. Han var en begavet og flittig kunstner, der for overordentlig smaa beløb tegnede meget omhyggelig udførte udsigter og bygningstegninger til tilrejsende. Der kendes et ret stort antal af hans prospekter, som nu værdsættes højt af samlere. Det tidligst kendte er fra 1821 af Marienborg ved Helsingør. Det blev stukket i kobber i Edinburgh, saa maaske han ved denne tid har foretaget en rejse til Skotland. Men synligt har dette ingen spor sat sig i hans produktion, der er forbavsende ensartet i udførelse og præg lige fra hans første billede til hans sidste, i mærkelig modsætning til det ganske ureglementerede liv han førte. Gift 1828 $^{23}/_7$ Gentofte Karen Marie Nielsen født c. 1801⁶⁾ — $^{16}/_7$ 1853 København. Hun døde under koleraen, hvor familien siges at have haft ophold i teltlejren eller baraklelejren paa det nuværende vandværks grund, og hvorfra der da ogsaa foreligger tegninger af Holm. Dette er formentlig grunden til, at hendes begravelse ikke har kunnet findes, derimod findes en registrering af $^{16}/_7$, der afholdtes i Store Kongensgade 267, og som straks afsluttedes med en erklæring om at hun intet havde efterladt sig, afgivet af Thorvald Stenger, som mødte paa den fraværende enkemands vegne.

Børn:

1. Axeline Frederikke Holm $^{24}/_2$ 1827 $^{24}/_2$ København fødselsstiftelsen — $^{20}/_{12}$ 1874 $^{27}/_{12}$ Københavns St. Johannes. $^9/_{10}$ 1842 konfirmeret Trinitatis som datter af forældrene, 1874 bosat i Viktoriagade, men død paa kommunehospitalet. Skifte $^{22}/_{12}$ 1874 — $^7/_{1}$ 1875. Det ringe bo udleveredes til svogeren Sommersted, som havde bekostet begravelsen.
2. Frederikke Mathilde Louise Holm $^{11}/_4$ 1829 $^5/6$ København Trinitatis — $^{31}/_7$ 1909 $^6/8$ St. Hans hospital ved Roskilde. Gentagne gange straffet for rapseri og hæleri, og $^{19}/_3$ 1885 indlagt paa St. Hans hospital som sindssyg. Udenfor ægteskab 1 dødfødt datter født $^2/_{10}$ 1855 og 1 søn født $^4/4$ 1862.

⁶⁾ Opgives født i København, men synes isaafald født paa fødselsstiftelsen af ukendte forældre.

3. **Axel Harald Valdemar Holm** $\frac{28}{1}$ 1831. 1832 $\frac{22}{6}$ København Garnisons — $\frac{26}{5}$ 1909 $\frac{2}{6}$ St. Hans hospital ved Roskilde. 1850 cigarmager, $\frac{1}{6}$ 1858 indlagt som ugift cigarmager og fabriksarbejder paa St. Hans hospital. Uden børn.
4. **Knud Harald Thorvald Holm** født $\frac{9}{6}$ 1833 $\frac{16}{11}$ København Garnisons, død $\frac{7}{8}$ 1838 $\frac{13}{8}$ København Frelzers. 6 aar gl.
5. **Amalie Ottilie Holm** $\frac{7}{6}$ 1836 $\frac{4}{12}$ København Frelzers — $\frac{3}{2}$ 1925 $\frac{8}{2}$ København »De gamles by«. 1855 i konditorbutik, 1860 selvstændig modehandlerinde. 1876 tog hun en søsterdatter til sig som plejebarn, idet dennes broder allerede forinden var kommet i pleje hos skolelærer og kirkesanger F. A. Petersen i Tjustrup. Efter konfirmationen kom han dog ogsaa en tid til hende. c 1896 — c 1903 boede hun sammen med en broder til hendes afdøde mand i »Lille Eje« i Ordrup, som hun om sommeren lejede ud til sommergæster. Derefter i huset hos sin ovennævnte plejesøn, indtil hun $\frac{8}{5}$ 1924 blev optaget i »De gamles by«. Gift 1873 $\frac{22}{5}$ Københavns St. Johannes Niels Julius Sommersted $\frac{24}{1}$ 1826 $\frac{19}{5}$ København Trinitatis — $\frac{26}{12}$ 1879 København Holmens, begravet 1880 $\frac{1}{1}$ Frederiksberg, søn af kontrollør Jens Petersen Sommersted og Louise Birgitte Schmidt. $\frac{16}{12}$ 1879 gensidigt testamente, ifølge hvilket hun efter mandens død overtog boet, der vurderedes til c. 1500 kr. Ingen børn.
6. **Juliane Valborg Holm** $\frac{16}{12}$ 1838. 1839 $\frac{14}{7}$ København Frelzers — $\frac{28}{6}$ 1902 $\frac{5}{10}$ St. Hans hospital ved Roskilde. Boede 1874 sammen med den ældste søster, og $\frac{28}{12}$ 1875 indlagt paa St. Hans hospital. Udenfor ægteskab 2 børn født henholdsvis $\frac{5}{10}$ 1864 og $\frac{8}{10}$ 1866.

Stamtavlen viser, som det saa ofte er tilfældet, at springet mellem sindssyge og kunstneriske anlæg ikke er stort. Men selv om ikke mindre end 3 af Holms 5 voxne børn blev sindssyge, saa bør man dog vogte sig for heraf at slutte til arvelige anlæg i saa henseende. Fattigdom, drik og daarlige sociale forhold kan lige saa vel have ført til dette resultat. I virkeligheden kan man lige saa godt stille regnestykket omvendt op og beundre den modstandskraft, som udvistes.

Den eneste rigtig svage var sønnen. Han blev indlagt i 1858 i en alder af 27 aar, men naaede dog paa St. Hans at leve i endnu 50 aar. Da han blev indlagt havde moderen været død i 5 aar, alligevel syntes søstrene at have arbejdet paa at holde familiens anseelse oppe. Den næstældste af døtrene havde ganske vist $1\frac{1}{2}$

aar efter moderens død i 1855 født en datter, men barnet var dødfødt, og først 7 aar senere, 1 aar efter faderens død, fik hun i 1862 sit næste barn. Han gik det økonomisk set helt godt; han kunde vende hjem fra Amerika med penge nok til at kunne leve en ubekymret alderdom til sin død, der indtraf da han var 68 aar gammel, og der foreligger intet om sindssyge hos ham. 2 aar senere fulgte den yngste datter efter. I 1864 fik hun en søn, i 1866 en datter. Da begge fik samme fornavne har det øjensynligt været med samme mand, og faderen har sikkert været sund, ti det gik børnene godt, skønt deres mor faldt fra dem i ung alder.

At det under disse forhold var svært for de 4 søstre at klare sig, ligger i sagens natur. Den næstældste af dem kom gentagne gange i konflikt med loven, for betleri og hæleri fik hun domme over sig $\frac{4}{3}$ 1865, derefter $\frac{11}{5}$ og $\frac{14}{9}$ 1867, og $\frac{23}{3}$ 1869; alt for ubetydeligheder, men det skulde jo ikke gøre hende tilværelsen lettere, selv om sønnen kom i pleje i Jylland. Den næst yngste udnyttede sin kunstneriske arv som modehandlerinde og ægtede i 1873 en lidt over 10 aar ældre mand, der døde 6 aar senere. Der kom ikke børn, og denne datter lykkedes det ikke blot økonomisk at klare sig, men hun blev baade aandeligt og økonomisk familiens faste støttepunkt. Hun opdrog fra 1875 den yngste søsters 2 børn, og naaede den høje alder af 88 aar.

Den ældste og yngste søster boede sammen, og opdrog den yngste søsters 2 børn, men da den ældste søster døde 1874 kun 47 aar gl., blev det den yngste for svært at klare livet. Lillejuleaften 1875 blev hun indlagt paa St. Hans, kun 37 aar gl. Der døde hun, dog først 27 aar senere. Den gifte søster betalte det første aar for hendes ophold og tog sig af børnene.

Foruden hende var der nu den næstældste af søstrene ude i det fri liv, hvis man kan kalde det saadan. Fra $\frac{23}{3}$ 1869 sad hun inde i 2 aar til 1871. $\frac{3}{10}$ 1874 fik hun 30 dages tvangsarbejde, $\frac{25}{4}$ 1876 48 dages for at have betlet og for at have undladt at efterkomme et hende den $\frac{1}{9}$ 1875 givet tilhold om at melde sig. $\frac{14}{6}$ 1876 fik hun et nyt tilhold, som hun fra $\frac{14}{9}$ undlod at efterkomme, og da hun senere paa aaret overbevistes om at have rapsset, dømtes hun og en medhjælper $\frac{13}{1}$ 1877 til hver 4 aars tugthus. Ikke et aar efter at hun igen var kommet fri fik hun $\frac{27}{9}$ 1881 tugthus i 2 aar, $\frac{23}{4}$ 1884 simpelt fængsel i 8 dage og $\frac{13}{7}$ 1884 tugthus i 3 aar, for⁷⁾

»dels at have den 23. maj d. a. frastjaalet urtekværmer Fritz Skjeltved en flaske med hindbærsaft af værdi 1 kr. 30 øre, som henstod paa

⁷⁾ Dombog nr. 58 (1884), 426 f.

disken i bestjaalnes butik, hvor arrestantinden havde indfundet sig for at handle.

dels at have overtraadt et hende den 7. maj d. a. til Københavns politiprotokol over mistænkelige personer under sædvanlig straffetrusel givet tilhold ved den 22. ds. da hun havde haft udgangstilladelse, at undlade at vende tilbage til ladegaarden, hvor hun af fattigvæsenet var udlagt, samt udeblive derfra, indtil hun den følgende dag blev anholdt i anledning af fornævnte tyveri«.

Naar man læser saadanne domme, forstaar man de moderne kriminalisters syn, at domme af den slags ikke kan forbedre, men blot skabe mennesker, der kan bruges som levende brændsel i den ovn, der driver hele fængselsvæsenet; og at det er billigere at give understøttelse stor nok til, at de kan klare sig.

At hun tilsidst ikke kunde mere, er der intet mærkeligt i. Allerede et halvt aar efter, $^{19}/_3$ 1885, blev hun indlagt paa St. Hans, hvor hun saa tilbragte sine sidste 24 aar.

Den lange tid, de 3 sødskende har tilbragt paa St. Hans, henholdsvis 50, 27 og 24 aar, og de høje aldre de naaede, henholdsvis 77, 64 og 80 aar, viser, at de dér har levet under tryggere kaar, end livet iøvrigt bød dem, og at de maaske havde kunnet klare tilværelsen, om man havde hjulpet dem lidt.

Dette gælder dog ikke broderen, hvis sindssygdom begyndte med forestillinger om, at hans far var umaadelig rig, og som hurtigt nedsank i dybeste sløvsind ledsaget af epileptiforme kramper, men maaske Juliane, hvis sindssygdom begyndte med forfølgelsesvanvid, og navnlig Frederikke, hvis vrangforestillinger og hallucinationer efterhaanden ophørte, saa hun faldt til ro i et stereotypt væsen.

Men en ting forbavser en, og det er, at man overhovedet ikke paa hospitalet har opdaget, at de var sødskende. Ingen antydning heraf findes i protokollerne, og ved alle 3's død hedder det enslydende: »ingen paarørende kendes«. Og dog levede de alle 3 i hele 17 aar sammen indenfor hospitalets mure, og dog overlevede den næstyingste af søstrene i over 22 aar den søster, for hvis ophold hun havde betalt det første aar, og i over 15 aar broderen og den ældste søster.

Mere levende kan man vel ikke være begravet paa denne jord, og da man ved, at der nu lægges megen vægt paa sindssygehospitalet paa at belyse de sindssyges slægtskabsforhold, saa forbavser det en, at en saadan ligegyldighed har været til endnu i 1909.

Men da man kan paavise en tydelig fremgang i behandlingen af de sindssyge lige fra pesthusets dage til vor tid, saa har man lov at haabe, og vel ogsaa kræve, at noget saadant ikke sker tiere. Ti det kan ikke undskyldes med, at saadanne oplysninger ikke

har kunnet fremskaffes — de her givne undersøgelser viser, at administrationen i dette land efterlader oplysninger nok til at det kan opklares. Og saa maa det ogsaa være administrationens pligt at faa disse oplysninger til at flyde ind til de steder, hvor der er brug for dem.